

Митяй О.В.,

*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та
комерційного і трудового права*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК АСПЕКТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АПК УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Глобальною проблемою розвитку міжнародного співтовариства є забезпечення населення будь-якої країни продовольством високої якості. Особлива роль у вирішенні продовольчої проблеми на регіональному, національному та світовому рівнях належить харчовій індустрії. Харчова промисловість є не лише завершальною функціональною ланкою виробництва продовольчої продукції, але і реальним організатором та інтегратором ефективного, раціонального і збалансованого функціонування продовольчого комплексу кожної держави.

Харчова промисловість - одна з найбільших і найважливіших галузей промисловості України. Від рівня її розвитку, стабільності функціонування залежить стан економіки та безпеки держави, розвиток внутрішнього і зовнішнього ринків, а також рівень життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження оцінки функціонування харчових підприємств України зробили закордонні вчені. Безпосередньо проблеми конкурентоспроможності підприємств АПК України також досліджували вітчизняні науковці, зокрема, Гришова І., Крюкова І., Кужель В., Дем'яненко М., Малік М., Макаренко І., Танасійчук Ю., Саблук П., Скопенко М., Хареба В. [1-8] та інші вчені. Однак варто зазначити, що дослідження аналітичної оцінки функціонування харчових підприємств України науковцями не здійснювалося.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення аналізу розподілу обсягів реалізованої продукції за видами діяльності, динаміки фондів і споживання основних продуктів харчування, здійснення аналітичної оцінки функціонування харчових підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успіхи та невдачі українських підприємств харчової промисловості слід розглядати як результат взаємодії низки чинників: зовнішніх (попит на ринку послуг, рівень доходів населення, стан розвитку науки, техніки і т.п.) і внутрішніх (стратегія підприємства, принципи його діяльності, наявність ресурсів і їх раціональне використання, маркетинг і ін.). Здатність підприємства підлаштовуватися до зміни технологічних, економічних і соціальних чинників - гарантія не лише його виживання в сучасних складних економічних умовах, але і успішної діяльності надалі [8, с. 4].

Цілі та пріоритети розвитку вітчизняних підприємств харчової промисловості в ринковому середовищі істотно залежать від економічних умов, в яких вони функціонують. У фазі кризи необхідно прагнути стабілізації їх фінансово-економічного стану, тому первинного значення набуває підтримка платоспроможності підприємства. Стратегія ж максимізації прибутку відкладається на другий план. Надалі, при зміні внутрішніх і зовнішніх умов в сприятливу сторону, активації на певних сегментах ринку, ця стратегія може бути реалізована повною мірою [4, с. 94].

Харчова промисловість тісно пов'язана з сільським господарством - основною технологічною ланкою продовольчого комплексу. Збалансований розвиток цих взаємозв'язаних галузей продовольчого комплексу залежить від транспортної та торгової інфраструктури. Пріоритетне значення в територіальній організації харчової промисловості мають такі економічні чинники, як сировинний, споживчий, транспортний, спеціалізація сільського господарства, науково-технічний прогрес.

Глобальна та регіональна конкуренція на продовольчих ринках спонукає виробників до диверсифікації асортиментного портфелю, складові якого здатні

конкурувати зі світовими лідерами.

Крім того, здатність підприємств досягати успіху в конкурентній боротьбі значною мірою залежить від розробки та реалізації ефективної інтеграційної стратегії, яка передбачає постійний трансферт інноваційних знань, забезпечення комплементу ресурсів і процесів їх переробки.

Харчова промисловість України складається з різних галузей виробництва, які представлені в понад 22 тис. великих, середніх і малих підприємствах різних форм власності, де виробляють майже 20% продукції від загального її обсягу.

Ці розподіли обсягу реалізованої промислової продукції за видами діяльності за останні роки підтверджують, що виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів займає одне з провідних місць в промисловості країни і з кожним роком має тенденцію до підвищення. Питома вага цієї галузі в загальному обсязі виробництва 2014 року склала 18,3% [5].

Аналіз розподілу обсягів реалізованої продукції за видами діяльності впродовж 2010-2014 рр. показав, що темпи зростання харчової промисловості збільшилися на 19,74% [5]. Вітчизняне виробництво продуктів харчування до 2000 року цілком забезпечувало потреби населення України. Впродовж 2007 - 2012 рр. обсяги за окремими видами продукції мають тенденцію нестримного зниження.

Так, аналіз динаміки фондів і споживання основних продуктів харчування з розрахунку на одну людину свідчить, що населення країни на даний момент забезпечується національним виробником на 50% [6]. Задоволення потреб населення України в продуктах харчування значною мірою досягається за рахунок імпортованих товарів. Сьогодні у великих містах 60-70 % продовольства забезпечується за рахунок імпорту. Вступ України до СОТ збільшив долю продуктового імпорту [1, с. 54].

Збільшення імпорту призводить до руйнування вітчизняного сільськогосподарства. За останні роки ціни росли так, що виробництво сільськогосподарської продукції було меншим, ніж споживання.

Щоб стримати зростання цін, була збільшена частка імпорту, і це негайно вразило українських сільськогосподарських виробників, які не можуть конкурувати з європейськими підприємствами.

На рис. 1 показані результати зовнішньої торгівлі харчової промисловості та продукції сільського господарства за 2007-2014 роки. Аналіз зовнішньої торгівлі України свідчить, що впродовж усього досліджуваного періоду сальдо є позитивним і має тенденцію до зростання та становило в 2014 році 10,36 млрд. доларів США.

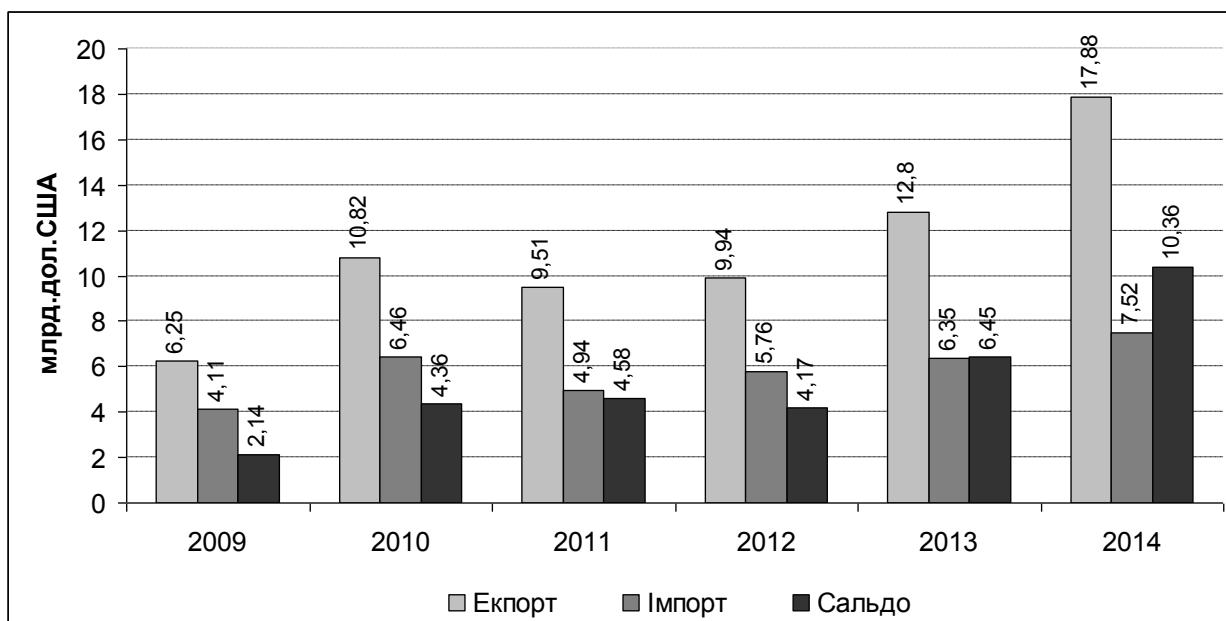

Рис. 1. Зовнішня торгівля харчової промисловості і продукції сільського господарства за 2007-2014 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

Дослідження коефіцієнта покриття імпорту експортом по окремих товарних групах харчової промисловості та продукції сільського господарства дозволило виявити, по яких товарних групах Україна має високий рівень забезпечення, а по яких забезпечення відбувається в основному за рахунок імпортного товару.

Харчова промисловість завжди була інвестиційно-привабливою та перспективною відносно подальшого розвитку, її називають індикатором благополуччя українців і раніше вважали двигуном економічного зростання. Але падіння рівня доходів серед українців і вплив імпорту можуть докорінно

змінити цю ситуацію. Сьогодні харчова промисловість України переживає падіння, але зростання цін на продукцію частково перекриває падіння виробництва в натуральному виразі. Для вирішення проблеми розвитку харчової промисловості України необхідні інвестиційні ресурси.

Для економіки України впродовж тривалого часу був характерний період зниження обсягу капітальних вкладень в основні засоби, що стало причиною посилення тенденцій для фізичного старіння основних засобів і уповільнення темпів відтворювальних процесів в промисловості, у тому числі і в харчовій. Обмеженість інвестиційних ресурсів викликала уповільнення темпів простого відтворення в промисловості. Така ситуація стала причиною втрати конкурентоспроможності підприємствами галузі та наповнення ринку харчових продуктів товарами іноземних товаровиробників. Така тенденція зберігалася впродовж 1990-х рр. і тільки починаючи з 1997 р. стали відбуватися позитивні зміни: поступове нарощування інвестицій, зміна їх структури. Але темпи нарощування інвестицій і зараз залишаються недостатніми [2, с. 108].

Період перебудови економічних стосунків, поступового входження в ринкові умови господарювання характеризується обмеженістю інвестиційних можливостей підприємств харчової промисловості, не дивлячись на те, що підприємства галузі є одними з найбільш інвестиційно-привабливими.

Варто відмітити, що не дивлячись на постійне зростання абсолютного значення іноземних інвестицій у виробництво продуктів харчування, напоїв і тютюнових виробів (за 2009-2014 рр. обсяг прямих іноземних інвестицій збільшився), питома вага їх в загальному обсязі інвестицій в промисловість поступово зменшується (рис.2), що є свідченням уповільнення темпів інвестування в харчову промисловість в порівнянні з темпами нарощування обсягів іноземного інвестування в промисловість. За даними рис. 2 можна простежити значні інвестиційні вкладення в економіку України в цілому, але приросту інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів майже не спостерігається.

На жаль, існуючий рівень рентабельності виробництва продукції не

дозволяє підприємствам здійснювати ефективну політику відтворення основних засобів, а існуючий рівень доходності найчастіше дає можливість лише підтримувати основні засоби в працездатному стані за допомогою проведення ремонтних робіт. Така ситуація не може не відобразитися на технологічному рівні виробничих процесів і, відповідно, на конкурентоспроможності продукції більшості підприємств промисловості [7, с. 109].

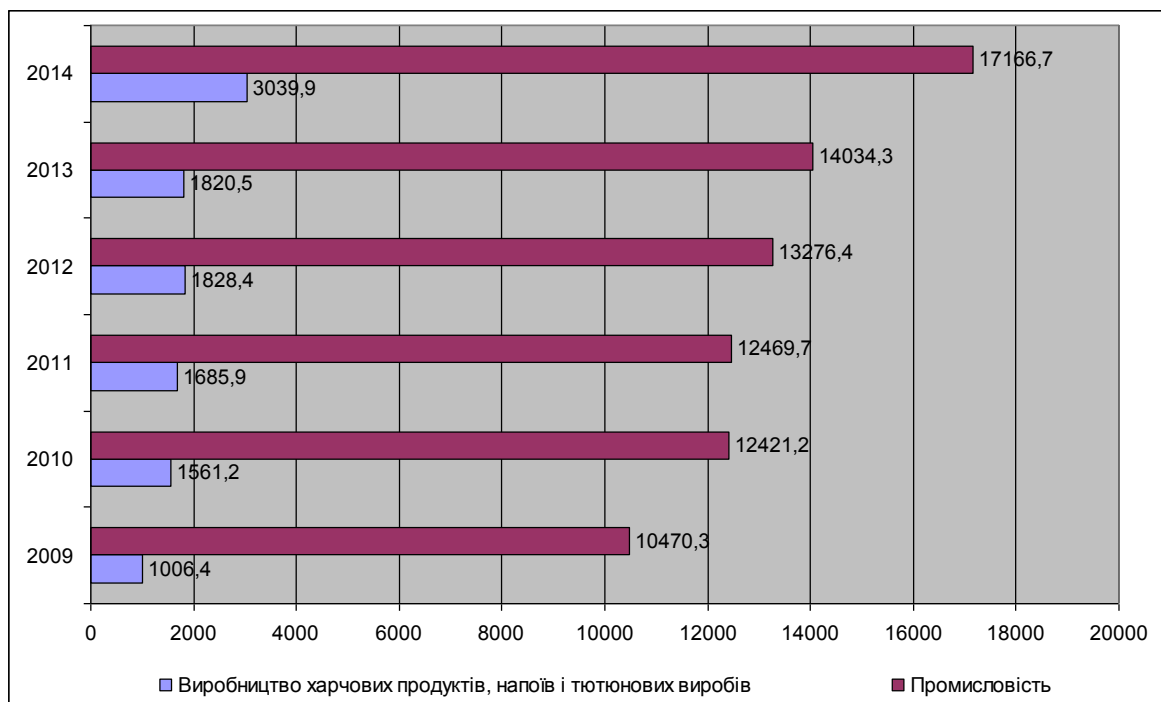

Рис. 2. Інвестиції в промисловість і виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів за 2009-2014 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

Рівень розвитку харчової промисловості будь-якого регіону країни значною мірою визначається результативністю функціонування аграрного виробництва. Від ефективності діяльності аграрного сектора економіки залежать обсяги сировини, що надходить на переробку, її якісні параметри, рівень собівартості та результативні показники діяльності переробних підприємств, конкурентоспроможність продовольчих товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках. За останні роки у сфері агропромислового виробництва спостерігаються значні проблеми, які призвели до скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, зниження її якісних характеристик, втрати інтеграційних зв'язків між основними ланками АПК:

виробництво сільськогосподарської сировини - його промислова переробка - реалізація продуктів харчування. Усе це призводить до зниження економічної ефективності функціонування всіх учасників агропромислової інтеграції [3, с. 40].

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, ефективний розвиток харчової промисловості має бути забезпечений тільки в контексті реалізації комплексної програми розвитку агропромислового комплексу в цілому при створенні ефективної системи взаємовідносин на всіх рівнях АПК: сільськогосподарські товаровиробники - переробні підприємства - ринкова інфраструктура. При цьому підвищення результативності господарювання всіх суб'єктів АПК і підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції можна досягти тільки за рахунок переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку підприємств всіх сфер агропромислового комплексу.

Джерелами фінансування інноваційної діяльності можуть стати венчурні фірми, регіональні бюджети та засоби спеціалізованих державних фондів, засоби юридичних і фізичних осіб, іноземні інвестиції. Головне завдання полягає в створенні сприятливих умов розвитку інвестиційної діяльності в рамках регіону та стимулюванні ділової активності у сфері залучення засобів і здійснення інноваційної діяльності та наукових розробок.

Отже, впровадження інтеграційних стратегій розвитку та формування на їх основі інтегрованих об'єднань в харчовій промисловості дозволить нарощувати обсяги виробництва якісною сільськогосподарською сировиною та харчовими продуктами. Це створить передумови для забезпечення продовольчої безпеки країни, узгодження вітчизняних стандартів якості зі світовими вимогами, реалізації експортного потенціалу, розширення ринків збуту, заміни статусу учасника світової торгівлі сировиною на одного з лідерів - експортерів продуктів харчування.

Література

1. Гришова І.Ю. Аналіз ринка птицеводства в контексте

конкурентоспособности пищевой промышленности Украины / И.Ю. Гришова // Актуальные проблемы экономики и управления. – 2014. – Вып. 3. – С. 53-60.

2. Кужель В.В. Класифікація вимірів впливу соціальної відповідальності бізнесу на економічні процеси агропродовольчої сфери / В.В. Кужель // Інноваційна економіка. – 2014. – №3(52). – С. 107-113.

3. Крюкова І.О. Стратегічні імперативи розвитку агропродовольчого ринку України / І.О. Крюкова, О.В. Назаренко // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 4(14). – С. 36-42.

4. Макаренко І. О. Сучасні механізми стабілізації діяльності підприємств харчової промисловості / І.О. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 2(56). – С. 93-100.

5. Статистична збірка України за 2014 рік [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Статистична збірка «Баланси фондів і споживання основних продуктів харчування населенням України» [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Скопенко М. С. Сучасний стан і перспективи розвитку харчової промисловості України на основі формування інтегрованих структур / М.С. Скопенко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 4(118). – С. 103-110.

8. Хареба В. Наукове забезпечення розвитку харчової промисловості України / В. Хареба // Харчова і переробна промисловість. – 2011. – № 2-3(354). – С. 4-7.

References

1. Gryshova Y.Iu. (2014), “Analysis of the market of poultry farming in the context of the competitiveness of the food industry in Ukraine”, *Aktualnyye problemy ekonomiki i upravleniya*, Vyp.3, pp.53-60

2. Kuzhel V.V. (2014), “Classification of impact measurements of social responsibility in business on economic processes in agricultural and food sphere”,

Innovatsiina ekonomika, no. 3(52), pp. 107-113.

3. Kriukova, I.O. (2014), "Strategic imperatives of agro-food market of Ukraine", *Ekonomika: realii chasu*, no. 4(14), pp. 36-42.

4. Makarenko, LA. (2008), "Modern mechanisms of stabilization of the food industry", *Aktual'nye problemy jekonomiki*, no. 2(56), pp. 93-100.

5. The State Statistics Service of Ukraine (2014), *Statistical collection. Ukraine in numbers 2013*. Kyiv (in Ukr.), Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. The State Statistics Service of Ukraine (2014), *Balances assets and consumption of basic foodstuffs population Ukraine*, Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Skopenko, N.S. (2013), "The current state and prospects of Ukraine's food industry through the formation of integrated structures", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 4 (118), pp. 103-110.

8. Hareba, V. (2011), "Scientific support of food industry of Ukraine", *Pishhevaja i pererabatyvajushhaja promyshlennost*, no. 2-3 (354), pp. 4-7.

Анотація

Митяй О.В.

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК АСПЕКТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АПК УКРАЇНИ

Мета. Метою дослідження є проведення аналізу розподілу обсягів реалізованої продукції за видами діяльності, динаміки фондів і споживання основних продуктів харчування, здійснення аналітичної оцінки функціонування харчових підприємств України.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці вчених, нормативні та законодавчі акти України з питань конкурентоспроможності підприємств. В процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи, зокрема: абстрактно-логічний (для виявлення сутності аграрна політика), балансовий (при оцінці ефективності аграрної політики), системного аналізу (при дослідженні можливостей підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК), прогнозування – з метою визначення оцінки функціонування харчових підприємств.

Результати досліджень. Визначена роль харчової промисловості в народногосподарському комплексі України. Виділені позитивні і негативні сторони діяльності підприємств харчової промисловості. Визначені цілі і пріоритети розвитку вітчизняних підприємств харчової промисловості в ринковому середовищі. Встановлено, що оскільки харчова промисловість тісно

пов'язана з сільським господарством, є основною технологічною ланкою продовольчого комплексу, то пріоритетне значення в територіальній організації харчової промисловості мають такі економічні чинники, як сировинний, споживчий, транспортний, спеціалізація сільського господарства, науково-технічний прогрес.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у здійсненні комплексної аналітичної оцінки функціонування харчових підприємств України, на основі якої встановлено по яких товарних групах Україна має високий рівень забезпечення, а по яких забезпечення відбувається в основному за рахунок імпортного товару.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо вдосконалення функціонування харчових підприємств, а тому і конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу.

Ключові слова: харчова промисловість, продукти харчування, експорт, імпорт, інвестиції, інновації, агропромисловий комплекс.

Annotation

Mityay O.

ANALYTICAL ESTIMATION OF FUNCTIONING OF FOOD ENTERPRISES AS ASPECT OF COMPETITIVENESS OF AIC OF UKRAINE

Purpose. A research aim is realization of analysis of distribution of volumes of the realized products after the types of activity, dynamics of funds and consumption of basic foodstuffs, realization of analytical estimation of functioning of food enterprises of Ukraine.

Methodology research. Theoretical and methodological basis of research are fundamental provisions of modern economic theory, scientific works of scientists, normative and legislative certificates of Ukraine on questions the competitiveness of enterprises. In the process of research scientific methods were used, in particular: abstractly-logical (for the exposure of essence agrarian policy), balance (at the estimation of efficiency of agrarian policy), analysis (at research of possibilities of increase of competitiveness of enterprises of AIC) of the systems, prognostication - with the aim of determination of estimation of functioning of food enterprises.

Findings. A certain role of food industry is in the pertaining to national economy complex of Ukraine. Positive and negative parties of activity of enterprises of food industry are distinguished. Aims and priorities of development of domestic enterprises of food industry are certain in a market environment. It is set that as food industry closely constrained with agriculture, is the basic technological link of food complex, then such economic factors have a priority value in territorial organization of food industry, as raw material, consumer, transport, specialization of agriculture, scientific and technical progress.

The scientific novelty of research results consists in realization of complex analytical estimation of functioning of food enterprises of Ukraine on the basis of that it is set on what commodity groups Ukraine has a high level of providing, and for that providing takes place mainly due to the imported commodity.

Practical meaningfulness of research results. The got results of research are

soil for the decision of practical problems in relation to perfection of functioning of food enterprises, and that is why and to the competitiveness of enterprises of agroindustrial complex.

Keywords: food industry, foodstuffs, export, import, investments, innovations, agroindustrial complex.

Аннотация

Митяй О. В.

АНАЛИТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПИЩЕВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ КАК АСПЕКТ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АПК УКРАИНЫ

Цель. Целью исследования является проведение анализа распределения объемов реализованной продукции за видами деятельности, динамики фондов и потребления основных продуктов питания, осуществления аналитической оценки функционирования пищевых предприятий Украины.

Методы исследования. Теоретической и методологической основой исследования являются фундаментальные положения современной экономической теории, научные труды ученых, нормативные и законодательные акты Украины по вопросам конкурентоспособности предприятий. В процессе исследования использовались общенаучные методы, в частности: абстрактно-логический (для выявления сущности аграрная политика), балансовый (при оценке эффективности аграрной политики), системного анализа (при исследовании возможностей повышения конкурентоспособности предприятий АПК), прогнозирования - с целью определения оценки функционирования пищевых предприятий.

Результаты исследований. Определенная роль пищевой промышленности в народнохозяйственном комплексе Украины. Выделены позитивные и негативные стороны деятельности предприятий пищевой промышленности. Определены цели и приоритеты развития отечественных предприятий пищевой промышленности в рыночной среде. Установлено, что поскольку пищевая промышленность тесно связана с сельским хозяйством, является основным технологическим звеном продовольственного комплекса, то приоритетное значение в территориальной организации пищевой промышленности имеют такие экономические факторы, как сырьевой, потребительский, транспортный, специализация сельского хозяйства, научно-технический прогресс.

Научная новизна результатов исследования заключается в осуществлении комплексной аналитической оценки функционирования пищевых предприятий Украины, на основе которой установлено по каким товарным группам Украина имеет высокий уровень обеспечения, а по которым обеспечение происходит в основном за счет импортного товара.

Практическая значимость результатов исследования. Полученные результаты исследования являются почвой для решения практических проблем относительно совершенствования функционирования пищевых предприятий, а потому и конкурентоспособности предприятий агропромышленного комплекса.

Ключевые слова: пищевая промышленность, продукты питания, экспорт, импорт, инвестиции, инновации, агропромышленный комплекс.